

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy Ludvíka Davida a soudce Vojtěcha Šimíčka (zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **J. M.**, zastoupeného Mgr. Hanou Krutilovou, advokátkou se sídlem Cihlářská 19, Brno, proti výroku III. usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 2017, č. j. 27 Co 363/2014-417, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, č. j. 23 Cdo 3740/2017-435, za účasti Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení,

t a k t o :

I. Výrokem III. usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 2017, č. j. 27 Co 363/2014-417, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, č. j. 23 Cdo 3740/2017-435, bylo porušeno právo stěžovatele vlastnit majetek a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv.

II. Tato rozhodnutí se proto v napadených částech ruší.

O d ů v o d n ě n í :

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaného usnesení Nejvyššího soudu a výroku III. usnesení Krajského soudu v Brně, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na soudní ochranu podle čl. 4 a čl. 90 Ústavy a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Okresního soudu v Uherském Hradišti, sp. zn. 5 C 271/2004, Ústavní soud zjistil, že Okresní soud v Uherském Hradišti rozsudkem ze dne 5. 5. 2014, č. j. 5 C 271/2004-337, zamítl žalobu, kterou se stěžovatel po žalované domáhal zaplacení částky 456.627 Kč s úrokem z prodlení (výrok I.) a stěžovateli uložil povinnost nahradit žalované a České republice náklady řízení (výrok II. a III.).

3. K odvolání stěžovatele změnil krajský soud rozsudek soudu prvního stupně tak, že schválil smír mezi účastníky řízení (výrok I.), výrokem II. stěžovateli uložil nahradit České republice náklady řízení a ústavní stížností napadeným výrokem III. rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit doplatek soudního poplatku za odvolání ve výši 82.185 Kč na účet Okresního

soudu v Uherském Hradišti do tří dnů od právní moci jeho usnesení. K výroku III. pak v odůvodnění usnesení uvedl, že „[...] soud rozhodl o celkové částce 10.045.298 Kč. Z této částky činil soudní poplatek 502.265 Kč. Vzhledem k ukončení tohoto sporu soudním smírem tak žalobci vzniká právo na vrácení soudního poplatku s výjimkou 20 % (ust. § 10 odst. 3 zák. č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích). Nevrací se tak poplatek ve výši 100.453 Kč. Žalobce však na úhradě soudního poplatku za podání odvolání v důsledku nesprávného výpočtu soudního poplatku ze strany soudu prvního stupně zaplatil toliko 18.268 Kč a zbývá tak doplatit soudní poplatek ve výši 82.185 Kč. Odvolací soud proto žalobci tuto povinnost k zaplacení doplatku soudního poplatku za podané odvolání uložil (III. výrok tohoto usnesení).“

4. Dovolání stěžovatele proti výroku III. usnesení krajského soudu bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto (výrok I.) a výrokem II. bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení. V odůvodnění usnesení Nejvyšší soud mimo jiné uvedl, že „[...] pokud má být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena, musí být z obsahu dovolání patrné, kterou otázku hmotného nebo procesního práva má dovolatel za dosud nevyřešenou dovolacím soudem, a má-li být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, musí být z obsahu dovolání patrné, o kterou otázku hmotného nebo procesního práva jde a od které ‚ustálené rozhodovací praxe‘ se řešení této právní otázky odvolacím soudem odchyluje. Požadavek, aby dovolatel v dovolání uvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, je podle § 241a odst. 2 o. s. ř. obligatorní náležitostí dovolání. Dovatel však neuvedl žádnou konkrétní judikaturu, žádné rozhodnutí dovolacího soudu, od jehož závěrů se měl odvolací soud při vyměření doplatku soudního poplatku odchýlit, a ani neuvedl, jakou otázku při vyměření doplatku soudního poplatku považuje za dosud dovolacím soudem neřešenou. Dovatel žádnou z uvedených přípustností dovolání nevymezil a pouze rekapituluje procesní postup soudu, který podrobuje kritice [...]“.

5. Pro úplnost Ústavní soud dodává – byť tato okolnost se podmínek projednatelnosti této ústavní stížnosti přímo nedotýká – že svým stanoviskem ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859, 124/2013 Sb.; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) dovodil, že přípustnost ústavní stížnosti proti výzvě k zaplacení soudního poplatku ve formě usnesení podle § 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon o soudních poplatcích“ nebo „zákon“) není podmíněna využitím podnětu podle § 12 právě citovaného zákona.

6. V ústavní stížnosti stěžovatel zejména namítá, že Nejvyšší soud posoudil přípustnost jeho dovolání příliš formalisticky, čímž zasáhl do jeho základních práv. Z předmětného dovolání totiž bylo naprosto zřejmé, jakými právními otázkami se měl Nejvyšší soud zabývat, neboť stěžovatel namítal (a činí tak i v ústavní stížnosti), že doměřením soudního poplatku bylo porušeno jeho legitimní očekávání, zásada předvídatelnosti a zásada dobrých mravů ze strany orgánů veřejné moci. Podle stěžovatele přitom jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzené porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, je zároveň uplatnitelná jako dovolací důvod. Nejvyšší soud se ale námitkami stěžovatele vůbec nezabýval. Soud přitom měl stěžovatele před zahájením odvolacího řízení vyzvat s upozorněním, že jím zaplacený soudní poplatek byl nesprávně stanoven a stěžovatel by zvážil, zda-li vůbec bude v odvolacím řízení za této situace pokračovat.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na argumentaci obsaženou v odůvodnění jeho usnesení s tím, že žádná práva stěžovatele neporušil, a proto by ústavní stížnost měla být odmítnuta.

8. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zejména upozornil, že skutečnost, že soudní poplatek za odvolání nebyl soudem prvního stupně řádně vyměřen, zjistil až poté, co začal jednat ve věci samé. Za tohoto stavu tak již nemohl postupovat podle ustanovení § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích, nýbrž uložil povinnost doplatit soudní poplatek za odvolací řízení v souladu s ustanovením § 9 odst. 4 písm. a) a odst. 6 zákona o soudních poplatcích, a to usnesením o schválení smíru. Za zcela lichou krajský soud považuje námitku stěžovatele, že pokud by soudní poplatek byl řádně vyměřen již soudem prvního stupně či následně odvolacím soudem před zahájením odvolacího řízení, měl by stěžovatel možnost zvážit, zda-li bude v odvolacím řízení pokračovat. Krajský soud upozorňuje, že povinnost zaplatit soudní poplatek za odvolací řízení vzniká již podáním odvolání a je tedy povinností účastníka, aby zmíněnou úvahu učinil ještě před jeho podáním.

9. Okresní soud v Uherském Hradišti ve svém vyjádření shrnul průběh řízení (vyjádřil se k nárokům uplatňovaným stěžovatelovou žalobou), zrekapituloval i způsob výpočtu, kterým krajský soud poplatek stěžovateli doměřil. K podstatě ústavní stížnosti toliko uvedl, že mu nepřísluší jakkoliv hodnotit postup a rozhodnutí nadřízeného soudu.

10. Vyjádření účastníků Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí.

11. Ústavní soud nevyzýval k případnému vyjádření vedlejší účastníci A. K., protože s ohledem na specifika této věci se jí nyní prováděný ústavní přezkum nikterak nedotýká. Jedná se totiž výhradně o otázku výše soudního poplatku vyměřeného stěžovateli (tzn. v původním řízení žalobci), tedy o čistě vertikální „poplatkový“ vztah mezi státem a stěžovatelem, kdy se žádný z možných způsobů rozhodnutí nemůže dotknout právní sféry vedlejší účastnice. Ústavní soud ji proto nevyzýval k vyjádření, neboť pokud by tak učinil, musel by trvat na jejím zastoupení advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), což by ovšem pro ni - s ohledem na právě uvedené okolnosti – znamenalo pouze zcela neúčelně vynaložené finanční náklady.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož

i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

13. Ústavní soud taktéž připomíná, že ve své konstantní judikatuře nepovažuje právo na dovolání za ústavně zaručené; pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, taková úprava by z tohoto pohledu i z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhou stranu však zdůrazňuje, že pokud se zákonodárce rozhodl institut dovolání zakotvit, rozhodování o něm nelze vyjímát z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod jednotlivce, a to zejména práva na spravedlivý proces [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)].

14. V celé řadě svých rozhodnutí přitom Ústavní soud stvrdil, že dovolání musí obsahovat náležitosti stanovené ustanovením § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, k nimž patří vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Ústavní soud však zároveň nepřipouští, aby Nejvyšší soud postupoval při posuzování bezvadnosti dovolání příliš formálně [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 234/75 SbNU 607) a sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)].

15. V právě projednávaném případě podal stěžovatel dovolání s tím, že měl-li odvolací soud za to, že prvostupňový soud nesprávně vyčíslil soudní poplatek za odvolání, měl postupovat podle § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích ve znění do 29. 9. 2017 a vyzvat stěžovatele k zaplacení poplatku ve správné výši a nereagoval-li by stěžovatel na tuto výzvu, bylo by odvolací řízení zastaveno. Pokud by tak krajský soud postupoval, měl by stěžovatel možnost zvážit, zda bude chtít v odvolacím řízení – při takto vysokém soudním poplatku – pokračovat. Povinnost doplatit soudní poplatek byla však stěžovateli uložena teprve ústavní stížností rovněž napadeným výrokem III. usnesení krajského soudu, kterým odvolací řízení skončilo schválením smíru mezi stěžovatelem jako žalobcem a žalovanou. Takovým postupem ale krajský soud podle stěžovatele – jak uváděl v dovolání – porušil mimo jiné princip předvídatelnosti a jeho rozhodnutí je v rozporu s dobrými mravy [stěžovatel v této souvislosti odkazuje mimo jiné na nález sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016 a na nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367)].

16. Na tyto námitky však Nejvyšší soud – jak je patrné i z rekapitulace odůvodnění jeho rozhodnutí učiněné shora – vůbec nereagoval. Uvedl toliko, že stěžovatel nevymezil otázku hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení by se měl krajský soud odchýlit od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu s tím, že stěžovatel nevymezil ani onu relevantní rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. Takto Nejvyšší soud při svém hodnocení stěžovatelovo dovolání postupoval i přesto, že podle náleзовé judikatury Ústavního soudu [srov. například nález sp. zn. III. ÚS 1594/16 ze dne 1. 11. 2016 a zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (460/2017 Sb.)] ústavněkonformní výklad přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. vyžaduje, aby bylo jako přípustné posouzeno dovolání proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, popř. i Ústavního soudu, nebo jde o otázku, která v rozhodování dovolacího soudu, popř. Ústavního soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo je rozhodována dovolacím soudem odchýlně i po rozhodnutí Ústavního soudu, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak, není-li dosud o ní rozhodnuto vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu. Je také nepřipustné, aby obecné soudy při rozhodování nerespektovaly existenci jiného právního názoru Ústavního soudu, neboť to s ohledem na postavení Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy znamená současně nerespektování

jak povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám ve smyslu čl. 4 Ústavy, tak vázanosti vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy.

17. Tomuto požadavku přitom zjevně Nejvyšší soud nedostál, neboť minimálně stěžovatelem v dovolání vznesenou námitku kolize výroku III. usnesení krajského soudu s ústavním principem předvídatelnosti vůbec neřešil, byť je podle názoru Ústavního soudu v dané věci zcela důvodná.

18. Jak totiž vyplývá z judikatury Ústavního soudu vztahující se k otázkám rozhodování o náhradě nákladů řízení – kam lze z tohoto hlediska zařadit i rozhodování o povinnosti uhradit soudní poplatek – při posuzování této problematiky Ústavní soud postupuje obvykle zdrženlivě a do rozhodovací činnosti obecných soudů zasahuje výjimečně, zejména v případech, kdy je rozhodnutí obecného soudu v extrémním rozporu s principy spravedlnosti – srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007 sp. zn. III. ÚS 624/06 (N 27/44 SbNU 319). Rozhodování o nákladech soudního řízení je ovšem integrální součástí soudního řízení jako celku a je tak samo o sobě způsobilé zasáhnout – jak ostatně dovodil i Evropský soud pro lidská práva např. v rozhodnutí ze dne 6. 2. 2004, ve věci *Beer proti Rakousku*, respektive v rozhodnutí ze dne 7. 10. 2004, ve věci *Baumann proti Rakousku* (č. 30428/96, resp. č. 76809/01) – do práva účastníků podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V případě rozhodování o náhradě nákladů řízení je proto třeba přihlížet ke všem okolnostem, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení. Tomu však obecné soudy z důvodu vyložených níže nedostály a v projednávaném případě tak nastal extrémní rozpor s principy spravedlnosti, neboť oba soudy zcela při svém rozhodování o soudním poplatku pominuly, že k základním znakům právního státu patří mj. princip právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy), jehož komponentem je nejen předvídatelnost práva, nýbrž i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu se zákonem stanovenými požadavky. Tato předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci je vyjádřením maximy, na základě níž se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli [srov. k tomu náleží sp. zn. IV. ÚS 690/01 ze dne 27. 3. 2003 (N 45/29 SbNU 417)].

19. Zjednodušeně vyjádřeno – s ohledem na okolnosti právě projednávaného případu – pak lze uvést, že soudní poplatek se hradí při učinění úkonu (ve smyslu § 4 zákona o soudních poplatcích například při podání žaloby, podání odvolání nebo dovolání) nebo o poplatkové povinnosti rozhoduje soud spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí (srov. § 9 odst. 6 zákona o soudních poplatcích), anebo se o uložení poplatkové povinnosti rozhoduje samostatným rozhodnutím v zákonem vyjmenovaný případech [například při rozhodování o návrhu na vydání předběžného opatření atp. – srov. výčet pod § 4 odst. 1 písm. e) až písm. j) cit. zákona]. Zákon dále definuje situace, kdy soud přistoupí k doměření poplatku [srov. § 6a odst. 3, podle něhož je poplatník povinen poplatek doplatit například tehdy, rozšířil-li předmět řízení po podání odvolání (dovolání) nebo nebyl-li vydán elektronický platební rozkaz – srov. k tomu například usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. 2. 2014, č. j. 93 Co 56/2013-55].

20. Zákon rovněž vychází z toho, že i v případech, kdy poplatková povinnost vzniká již podáním návrhu (to znamená současně s podáním návrhu, když uložení poplatkové povinnosti rozhodnutím, jímž se řízení končí, respektive doplacení poplatků lze spíše vnímat jako výjimky z pravidla), neznamená její nesplnění automaticky zastavení řízení, nýbrž i po novele zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb. musí soud poplatníka k jeho zaplacení (a argumentem *a maiori ad minus* lze připustit, že i k doplacení, uhradí-li poplatník poplatek společně s podáním návrhu, ovšem v nesprávné výši) vyzvat, a to v jím stanovené lhůtě. Neobstojí proto zcela úvaha krajského soudu, že stěžovatel měl eventuální

pokračování v jím vyvolaném řízení zvažovat již před výzvou Okresního soudu v Uherském Hradišti jako prvostupňového soudu ukládající mu zaplacení konkrétní výše soudního poplatku za odvolání, neboť – jak vidno – zákon sám výpočet (respektive určení) výše soudního poplatku, byť je tato zjistitelná z obsahu zákona, přenechává v konečném důsledku soudu. Na tom pak nic nemění ani okolnost, že výzva ve smyslu § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích nemá *stricto sensu* povahu rozhodnutí podle § 7 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, od jehož právní moci by se odvozovala splatnost soudního poplatku [na rozdíl od poplatků podle § 4 odst. 1 písm. e) až písm. j) zákona o soudních poplatcích]. Obecný soud je proto odpovědný za to, že soudní poplatek bude stanoven v zákonem určené výši, tedy správně.

21. Z tohoto východiska správnosti rozhodnutí soudu (resp. východiska „neomylnosti soudu“) připouští zákon výjimku v případě, že soud již začal jednat ve věci samé, aniž by byl soudní poplatek zaplacen [srov. k tomu § 9 odst. 4 písm. a) zákona o soudních poplatcích; nejde samozřejmě o případy, kdy poplatník byl od placení soudního poplatku osvobozen nebo kdy existuje zákonná výlučka z povinnosti hradit soudní poplatek]. V takovém případě, opomene-li soud poplatkovou povinnost, nemůže již z toho důvodu řízení zastavit a postupuje shora naznačeným způsobem, tedy povinnost zaplatit soudní poplatek uloží společně s rozhodnutím, jímž se řízení končí.

22. Kromě tohoto postupu – jak již bylo výše stručně naznačeno – může soud nesprávně uloženou poplatkovou povinnost sám změnit nebo zrušit svým rozhodnutím podle § 12 zákona o soudních poplatcích, ovšem toliko ve vztahu k poplatkům splatným k rozhodnutí soudu o nich, tedy k poplatkům podle § 4 odst. 1 písm. e) až písm. j) zákona o soudních poplatcích. Ač se právě projednávaný případ soudních poplatků tohoto druhu netýká, přesto nelze zcela přehlížet judikaturu Nejvyššího soudu, která se k této kategorii váže. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2014, sp. zn. 29 Cdo 1605/2013 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na <http://www.nsoud.cz>) totiž odporuje principu předvídatelnosti postupu soudů a principu ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků řízení, neuvede-li soud ve svém rozhodnutí podle § 12 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, zda své původní rozhodnutí o poplatkové povinnosti ruší a pokud je mění, pak jakým způsobem. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze 4. 4. 2016, sp. zn. 23 Cdo 4438/2015 nezaplatí-li k výzvě soudu [tedy u soudních poplatků splatných s podáním návrhu (respektive učiněním úkonu)] poplatník na soudním poplatku ničeho, soud řízení podle § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích zastaví. Účastník řízení by v případě, má-li za to, že soud mu ve své výzvě uložil soudní poplatek k zaplacení nesprávně, měl buď zaplatit jen podle něj odpovídající část soudního poplatku a ve zbytku jej zpochybnit, anebo zaplatit celý soudní poplatek (byť v nesprávné výši) a následně podle § 10 odst. 2 zákona o soudních poplatcích požádat o jeho částečné vrácení.

23. Ze samotné judikatury Nejvyššího soudu tedy vyplývá, že soud při určování poplatkové povinnosti musí postupovat předvídatelně a musí chránit zájmy účastníků řízení. Z žádného ustanovení zákona o soudních poplatcích (ani jiného právního předpisu, což ostatně ani Nejvyšší soud ani krajský soud netvrdí) naopak nevyplývá oprávnění soudu doměřovat soudní poplatek z úkonů (návrhů), u nichž poplatková povinnost vzniká v okamžiku jejich podání soudu (samozřejmě kromě výjimek zakotvených přímo v zákoně jako je například rozšíření návrhu atp.). Soud má naopak povinnost k zaplacení soudního poplatku vyzvat, má povinnost jej vrátit, došlo-li k přeplatku, a má povinnost uložit jeho zaplacení spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí, neučinil-li tak dříve.

24. Právě uvedený princip předvídatelnosti se v projednávané věci projevuje o to naléhavěji i tím, že spor mezi stěžovatelem jako žalobcem a žalovanou byl ukončen soudem schváleným smírem. Podle § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř. přitom platí, že v případě skončení

řízení smírem se náhrada nákladů řízení řídí dohodou účastníků řízení, která je součástí soudem schváleného smíru (není-li takové dohody, žádný z účastníků nemá podle zákona právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku). To znamená, že při uzavření smíru – tedy mimo jiné při úvaze, zda vůbec bude smír uzavřen – účastník zvažuje i prostředky vynaložené na zaplacení soudního poplatku (byť ten mu bude zpravidla z větší části vrácen), od nichž se odvíjí (resp. mohou odvíjet) jeho další úvahy například o ochotě podílet na nákladech řízení protistrany. Doměří-li soud v rámci smíru jednomu z účastníků řízení doplatek na soudním poplatku, ač tento účastník se ohledně jeho výše řídil výzvou soudu, bezesporu tím naruší východiska o (ne)výhodnosti smíru, která účastník před jeho uzavřením učinil. Přitom kritérium výhodnosti a efektivity se při výkladu § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř. [srov. k tomu například Jirsa, Jaromír, a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář* (právní informační systém ASPI) výklad k § 146] zmiňuje nejen ve vztahu k účastníkům řízení, ale rovněž i ve vztahu k hospodárnosti samotného soudního řízení [již proto, že rozhodnutí o schválení smíru nemusí být v souladu s ust. § 169 odst. 2 o. s. ř. odůvodněno]. Institut smíru je tak jedním z mechanismů v právním řádu, v němž nachází svůj odkaz postulát o maximalizaci ekonomického užitku (pohledem účastníka řízení), jenž má za následek maximalizaci dobra [srov. k tomu podrobněji například Becker, Gary Stanley. *The economic approach to human behavior*. Chicago: University of Chicago Press, 1976, s. 3 –14 (zejm. str. 8)].

25. Doměřil-li tedy krajský soud výrokem III. svého usnesení stěžovateli soudní poplatek, porušil nejen princip předvídatelnosti postupu orgánů veřejné moci (srovnej k tomu shora), zdůrazněný v judikatuře Nejvyššího soudu k možnosti doměření soudního poplatku, nýbrž také rozměr ekonomické podmíněnosti aplikace práva, který je ovšem nutno mít vedle dalších hledisek stále na paměti. Přitom tak učinil za situace, kdy stěžovatel podal odvolání, aniž by byl zastoupen advokátem, okresním soudem byl vyzván k zaplacení soudního poplatku ve výši 18.268 Kč (č. l. 347), což také učinil a ani z průběhu řízení před odvolacím soudem nic nenaznačovalo okolnosti, že by tento soudní poplatek byl vyměřen v nesprávné výši. Z předkládací zprávy okresního soudu se totiž podává, že odvolací soud byl o zaplacení poplatku v této výši informován (č. l. 362), samotný krajský soud stěžovatele vyzval k odstranění vady odvolání spočívající v chybějícím vlastnoručním podpisu (č. l. 371) a dne 5. 1. 2016 se dokonce konalo před odvolacím soudem jednání. Je tak zřejmé, že nesprávné výše vyměřeného soudního poplatku si nepovšiml ani odvolací soud a učinil tak teprve v konečném usnesení, kterým byl schválen mezi účastníky řízení smír. Stěžovatel, který uposlechl výzvu okresního soudu k uhrazení vyměřeného poplatku, proto neměl žádnou indicii, z níž by mohl usuzovat na jeho nesprávnou výši a tedy i na povinnost dodatečně doplatit tak velkou finanční částku. Ústavní soud tedy nemá žádné pochybnosti v tom směru, že předmětné usnesení krajského soudu muselo být pro stěžovatele skutečně zcela nepředvídatelné.

26. **Při výkladu práva je třeba předpokládat, že jedinci (zpravidla) jednají, resp. snaží se jednat racionálně. V případech soudního řízení se tato racionalita projevuje rovněž ve zvažování transakčních nákladů s tímto řízením spojených. Ještě před jeho zahájením (resp. i v jeho průběhu) je proto součástí úvahy, zda toto řízení vůbec zahájit - a poté je dále vést - také zohlednění nákladů, které toto řízení bude obnášet, přičemž součástí těchto nákladů je i soudní poplatek. Pokud se pak účastníci řízení domluví na uzavření smíru, je součástí této dohody rovněž dohoda o nákladech řízení. Zcela nepředvídatelné a nikterak dopředu nesignalizované rozhodnutí soudu, který tento smír sice schválí, avšak současně žalobci stanoví povinnost zaplatit vysoký doplatek soudního poplatku, je tak ve zjevném rozporu s touto racionalitou jednání účastníků řízení, neboť dodatečně mění „pravidla hry“, z nichž při svých úvahách a jednotlivých procesních krocích vycházeli. V nyní projednávané věci přitom za nesprávným stanovením výše**

soudního poplatku stálo výhradně pochybení okresního soudu (jakkoliv lidsky omluvitelné), a také výše zmíněné nepovšimnutí si tohoto pochybení ze strany krajského soudu.

27. Ústavní soud v návaznosti na výše uvedené uzavírá, že Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu a spravedlivý proces a krajský soud napadenou výrokovou částí porušil rovněž právo stěžovatele na spravedlivý proces a dále i jeho vlastnické právo, jelikož doměřená částka soudního poplatku se citelně dotýká majetkové sféry stěžovatele. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí (resp. jejich napadené výrokové části) podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil (viz také bod 64 cit. stanoviska Pl.ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. dubna 2018

Ludvík David
předseda senátu